

Σερραϊκά Σύμμεικτα

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΩΝ ΣΕΡΡΩΝ (Ε.Μ.Ε.Ι.Σ)

ΤΟΜΟΣ ΤΕΤΑΡΤΟΣ

ΣΕΡΡΕΣ 2018

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ Γ. ΙΓΝΑΤΗΣ

Η ΑΛΙΣΤΡΑΤΗ ΜΕΤΑ
ΤΗΝ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΣΗ ΤΟΥ 1908.
Η ΦΙΛΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ
ΑΠΟ ΤΙΣ ΠΗΓΕΣ

Ο τύπος, ημερήσιος και περιοδικός, αποτελεί για τους ιστορικούς μία από τις «προσφιλείς» πηγές έρευνας του παρελθόντος, επειδή περιγράφει με παραστατικότητα και γλαφυρότητα την εποχή και διασώζει από τη λήθη πρόσωπα και καταστάσεις. Ο τύπος, εκτός από αγαθό παιδείας και ενημέρωσης, είναι και εμπορικό προϊόν. Πολύ συχνά, λοιπόν, επιλέγονται θέματα με κριτήριο όχι τη σπουδαιότητά τους, αλλά τη συγκίνηση που δημιουργούν στο αναγνωστικό κοινό.

Το 1908, με αφορμή τις συνταγματικές διακηρύξεις των Νεότουρκων, αέρας αισιοδοξίας και ελπίδας έπνευσε στις ορθόδοξες ελληνικές κοινότητες του μακεδονικού χώρου και κυρίως σε όσες η σφοδρή αντιπαράθεση των προηγούμενων χρόνων είχε προκαλέσει αναστατώσεις και προβλήματα. Στην πρώτη έκδοση του έργου του για την ιστορία της πόλης των Σερρών ο Ευάγγελος Στρατής θα γράψει στον πρόλογο: ... *τό έθνοσωτήριο Σύνταγμα έκάλεσε πάντας ίνα από κοινού εργασώμεν υπέρ τής αναγεννήσεως και ευδαιμονίας τής όλης Συνταγματικής ήμών πατρίδος...*¹ ενδεικτικό των ευρύτερων προσδοκιών για ειρηνική συνύπαρξη των διαφόρων και πολλές φορές αντιμαχόμενων εθνών μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία².

Η Αλιστράτη αποτελούσε ένα από τα σημαντικότερα κέντρα του ελληνισμού της Ανατολικής Μακεδονίας, στην ευρεία εκκλησιαστική επαρχία Φιλίππων, Δράμας και Ζιχνών της οποίας είχε διατελέσει μητροπολιτική έδρα έως το 1902. Η κωμόπολη βρισκόταν σε έναν πολύ ευαίσθητο εθνικά χώρο, καθώς γειτόνευε με αρκετά σλαβόφωνα χωριά,

---

1. Ευ. Στρατής, *Ιστορία της πόλεως Σερρών*, Σέρρες³2000, σ. 7.

2. Ανδ. Νανάκης, *Εκκλησία εθναρχούσα και εθνική. Μέσα από τη Σύναξη των Πρεσβυτέρων και τον Ιερό Σύνδεσμο της Εκκλησίας της Ελλάδος (1870-1922)*, Θεσσαλονίκη 2007, σσ. 152-153.

όπως η Σκρίτζοβα, τα οποία επηρέαζε η βουλγαρική εθνική κίνηση. Η εθνική και φιλεκπαιδευτική κίνηση στην Αλιστράτη προκαλούσε το ενδιαφέρον του αναγνωστικού κοινού στον τύπο της Θεσσαλονίκης και αποτυπώνεται σε αυτόν: *Ἡ Ἀλιστράτη, ἡ ἡρωϊκὴ αὕτη κωμόπολις δὲν ἔπρεπε βεβαίως νά ὑστερήσῃ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν κωμοπόλεων καὶ πόλεων. Ὁ πρὸς τὰ καλὰ ζῆλος τῶν κατοίκων καὶ δὴ τῆς ἀκαμάτου νεολαίας θά καταστήσῃ αὐτὴν ἀξίαν τοῦ ἐνδόξου ἱστορικοῦ παρελθόντος της*³.

Παρά την οθωμανική μεταπολίτευση και την αμνηστία που δόθηκε, η πολυπόθητη ειρηνική συμβίωση δεν ήταν εύκολο να εμπεδωθεί. Ο κίνδυνος από την εμφάνιση ενόπλων συμμοριών δεν είχε εκλείψει. Η προηγούμενη περίοδος του ένοπλου Μακεδονικού Αγώνα (1893-1908) προκάλεσε την παρουσία πολυπληθούς ενεργού οπλισμένου ανθρώπινου δυναμικού το οποίο, μετά τη Συνταγματική μεταρρύθμιση των Νεότουρκων, του 1908, και παρά την αμνηστία που δόθηκε συνέχισε, σε μεγάλο βαθμό, να υφίσταται παρουσιάζοντας τη μορφή ληστρικών ομάδων. Χαρακτηριστικά, στα τέλη Σεπτεμβρίου του 1909, εμφανίστηκε κοντά στο σχισματικό χωριό Σκρίτζοβα (Σκοπιά) δωδεκαμελής βουλγαρική συμμορία με αρχηγό τον Ζαπράνωφ η οποία διανυκτέρευσε στο Εγρί Δερέ (Καλλιθέα Δράμας). Μέρος της παραπάνω συμμορίας επιχείρησε να ληστέψει ένα κοπάδι από τους στάβλους που βρισκόταν έξω από την Αλιστράτη τραυματίζοντας μάλιστα θανάσιμα έναν Αλιστρατινό⁴.

Με βάση τη στατιστική του πληθυσμού της Μακεδονίας την οποία δημοσίευσε ο Αθανάσιος Χαλκιόπουλος το 1910 και η οποία αποτυπώνει τον πληθυσμό της περιόδου 1908 και 1909 η Αλιστράτη καταγράφεται ως κωμόπολη κατοικούμενη από 2.900 ορθοδόξους Έλληνες και 300 μουσουλμάνους κατοίκους. Την ίδια εποχή η γειτονική Σκρίτζοβα κατοικούνταν από 1.100 σχισματικούς κατοίκους⁵. Στην ίδια περίπου εποχή 1910-1911, αναφέρεται και δημοσίευμα στο Μακεδονικό Ημερολόγιο του Παμμακεδονικού Συλλόγου Αθηνών το οποίο παρουσιάζει την κωμόπολη με 490 σπίτια, 593 οικογένειες και 3.090 ορθοδόξους κατοίκους καθώς και ογδόντα οικογένειες και 465 κατοίκους μουσουλμάνους. Σύμφωνα με το ίδιο δημοσίευμα, η Αλιστράτη διέθετε εξατάξια ελληνική σχολή αρρένων, με τέσσερις διδασκάλους και 140 μαθητές, τετρατάξιο παρθεναγωγείο με 65 μαθήτριες και δύο νηπιαγωγεία με 120 νήπια. Στο παρθεναγωγείο και τα νηπιαγωγεία δίδασκαν συνολικά τέσσερις διδασκάλισσες. Η κωμόπολη είχε επίσης πέντε ιερείς ενώ οι ομιλούμενες

3. «Εξ Αλιστράτης, 30 Δεκεμβρίου 1908», *Αλήθεια* 878/162 (Τετάρτη, 14.1.1909) 1.

4. Αβδηρος, «Εξ Αλιστράτης», *Αλήθεια* 116 (Σάββατο, 17.10.1909) 2.

5. Αθ. Χαλκιόπουλος, *Μακεδονία*, Εν Αθήναις 1910, σ. 56.

γλώσσες ήταν η ελληνική και η βουλγαρική⁶.

Στον καθημερινό τύπο της Θεσσαλονίκης συναντούμε αρκετές ειδήσεις για την Αλιστράτη. Στις 10 Οκτωβρίου την κωμόπολη επισκέφτηκε ο Έλληνας υποπρόξενος της Ελλάδας στις Σέρρες Γιαννόπουλος μαζί με τον Λάζαρο Κουσιόπουλο (Κιούση), γραμματέα του Ελληνικού Προξενείου, τον γυμνασιάρχη στις Σέρρες Σάρο και τον γυμναστή και διευθυντή του Γυμναστηρίου Σερρών Π. Σπηλιόπουλο. Τους επισκέπτες προϋπάντησαν οι μαθητές του οικοτροφείου της Αλιστράτης⁷ καθώς και το διδακτικό προσωπικό της σχολής. Οι επίσημοι επισκέφθηκαν το οικοτροφείο και τις άλλες μέρες με τη συνοδεία του μητροπολίτη Δράμας Χρυσοστόμου Καλαφάτη, ο οποίος έφτασε γι' αυτό το σκοπό στην Αλιστράτη το απόγευμα της Κυριακής, επισκέφθηκαν το Αρρεναγωγείο, το Παρθεναγωγείο και τα δύο νηπιαγωγεία της κωμόπολης. Ο Σάρος μίλησε στους προκρίτους που τον επισκέφθηκαν για την αναγκαιότητα της αγάπης και την παραμέληση του ατομικού πάθους για την ανύψωση του γοήτρου της πατρίδας τους. Συμβούλευσε ακόμα την ίδρυση Μουσικογυμναστικού Συλλόγου με Αναγνώστηριο⁸. Οι Αλιστράτινοι έδρασαν αμέσως εκλέγοντας δεκαπενταμελή επιτροπή με σκοπό τη συγγραφή του σχετικού κανονισμού και εγγραφή των μελών του νέου Συλλόγου της κωμόπολης⁹.

Οι περισσότερες ανταποκρίσεις του διδασκάλου Α. Βαρλαμίδα διακρίνονται για τον ενθουσιασμό τους να παρουσιάσουν τα εθνικά και φιλογενή αισθήματα των κατοίκων μέσα από τη φιλεκπαιδευτική και πολιτιστική δραστηριότητα στην κωμόπολη.

Ο *ὑπὸ φιλομούσου καὶ φιλοπόνου νεολαίας κατηρητισμένος ὄμιλος τῶν Ἑρασιτεχνῶν* της Αλιστράτης, κατά το παράδειγμα και άλλων ελληνικών κοινοτήτων την ίδια εποχή, αποτέλεσε μεγάλο γεγονός για την ιστορία της Αλιστράτης. Η συνεργασία του μάλιστα με άλλους πολιτιστικούς συλλόγους της ευρύτερης περιοχής, όπως χαρακτηριστικά

6. Λαζ. Χαρισιάδης, «Επαρχία Δράμας. Στατιστική του πληθυσμού και των σχολείων της επαρχίας Δράμας του 1910-1911», *Μακεδονικό Ημερολόγιο* 5 (Εν Αθήναις, 1912) 199. Για την εκπαιδευτική κίνηση στην Αλιστράτη βλ. Α. Βαρλαμίδα, «Αλιστράτη. Η εκπαιδευτική κίνησις (Ιούνιος 1909)», *Μακεδονικό Ημερολόγιο* 4 (Εν Αθήναις, 1911) 181-182.

7. Για το Οικοτροφείο της Αλιστράτης βλ. Ευάγγελος Καρσανίδης, *Η εκπαίδευση στις επαρχίες Δράμας και Ζιχνών κατά την Τουρκοκρατία (1840-1913)*, Δράμα 2016, σσ. 358-368.

8. Αντίστοιχοι σύλλογοι με πολιτιστικό περιεχόμενο ιδρύθηκαν την ίδια εποχή και σε άλλα μεγάλα κέντρα του Ελληνισμού της περιοχής. Στα τέλη του 1908 ιδρύθηκε στο Μελένικο ο «Όμιλος Φιλομούσων» από νέους της πόλης οι οποίοι αμέσως οργάνωσαν εκδηλώσεις και θεατρικές παραστάσεις [*Αλήθεια* 843/129 (Τετάρτη, 26.11.1908) 2].

9. «Ειδήσεις εξ Αρχιστράτης (9.10)», *Αλήθεια* 808/92 (Τετάρτη, 12.10.1908) 3.

την «Τερψιχόρη» Σερρών¹⁰ αποδεικνύει και τη διάθεση συνεργασίας και αλληλεγγύης που προκλήθηκε μεταξύ των ελληνικών κοινοτήτων και με στόχο την τόνωση του φρονήματος και της ταυτότητας των κατοίκων. Η παρέλαση του μουσικού ομίλου «Τερψιχόρης» στους κεντρικότερους δρόμους της κωμόπολης προκάλεσε μεγάλη συγκίνηση στους κατοίκους, οι οποίοι συνόδευαν τους ήχους της φιλαρμονικής με χειροκροτήματα και ενθουσιώδης ζητωκραυγές. Η απόφαση του ομίλου των «Ερασιτεχνών» της Αλιστράτης να ανεβάσουν θεατρική παράσταση με το διδακτικό κωμειδύλλιο «Γκόλφω» με στόχο την ενίσχυση των εκπαιδευτηρίων της κωμόπολης προκάλεσε τον ενθουσιασμό των κατοίκων δίνοντας στην κωμόπολη το χρώμα του μεγάλου πανηγυριού. Οι ...*εὐγενεῖς καὶ φιλοπάτριδες νέοι μέλοι τοῦ ἐν Σέρραις εὐδοκίμως λειτουργοῦντος μουσικοῦ ὀμίλου τῆς «Τερψιχόρης» προθύμως προσεφέρθησαν νά καλλύνωσι διὰ τῶν ὠραίων μουσικῶν τεμαχίων τὴν εὐεργετικὴν...* θεατρική παράσταση που οργάνωσε ο πολιτιστικός όμιλος των «Ερασιτεχνών» της Αλιστράτης. Τη διεύθυνση της θεατρικής παράστασης ανέλαβε ο διδάσκαλος της Σχολῆς Λ. Βαρλαμίδης. Το απόγευμα του Σαββάτου και κατά την ώρα της παράστασης η συγκέντρωση των θεατῶν ἦταν τόσο μεγάλη ὥστε, παρὰ το συνωστισμό του πλήθους, το μεγαλύτερο μέρος των προσελθόντων αναγκάστηκε να αποχωρήσει αφού η μεγάλη αίθουσα των εκδηλώσεων του Παρθεναγωγείου, όπου θα παιζόταν η θεατρική παράσταση, χωρούσε μόλις εξακόσιους θεατές. Βλέποντας τη μεγάλη προσέλευση και για να μην δυσαρεστήσει όσους αναγκάστηκαν να αποχωρήσουν ο Όμιλος αποφάσισε να επαναλάβει για δεύτερη φορά την παράστασή του και το απόγευμα της Κυριακής. Η επιτυχία της παράστασης ξεπέρασε κάθε προσδοκία ενθουσιάζοντας το κοινό της κωμόπολης, καθώς όλοι οι ερασιτέχνες ηθοποιοί του Ομίλου ἦσαν ἀμίμητοι καὶ καθ' ὅλα ἄμεμπτοι, καταχειροκροτηθέντες ὑπὸ τῶν κατενθουσιασθέντων διὰ τὴν ἐπιτυχὴ ὑπόδυσιν θεατῶν¹¹.

Μετά το τέλος της θεατρικής παράστασης του Ομίλου ο διδάσκαλος Λ. Βαρλαμίδης και ο πρόκριτος Β. Εμμανουηλίδης ευχαρίστησαν τα μέλη της «Τερψιχόρης» για τη μεγάλη τους προθυμία να συνδράμουν την Αλιστράτη και τον Όμιλό της, τους μουσικούς και το σύνδεσμο των Ερασιτεχνών καθώς και το πλήθος το οποίο τίμησε με την παρουσία του την ευεργετική, υπέρ της κοινότητας Αλιστράτης, παράσταση και ξέσπασε σε ζητωκραυγές και χειροκροτήματα.

10. Ο όμιλος Ερασιτεχνών Σερρών η «Τερψιχόρη» ιδρύθηκε αρχικά το 1904 ενώ από το 1907-1908 εντάχθηκε στον «Ορφέα». Η φιλαρμονική υπήρξε μια από τις πιο γνωστές δραστηριότητες της «Τερψιχόρης» (Γ. Αγγελιοπλάστης, «Οι φιλαρμονικές της πόλης των Σερρών στην ιστορία», 2004, <http://www.serrelib.gr/agioplastis/filarmonikes.htm>).

11. «Εξ Αλιστράτης, 30 Δεκεμβρίου 1908», *Αλήθεια* 878/162 (Τετάρτη, 14.1.1909) 1.

Το θεατρικό δράμα ακολούθησε η κωμωδία «Κηδεία και χορός» προκαλώντας πολύ γέλιο στους θεατές οι οποίοι στο τέλος και κάτω από τους ήχους της μουσικής αποχώρισαν με τις καλύτερες εντυπώσεις, ικανοποιημένοι από την ποιότητα των παραστάσεων και με την ελπίδα ...*διά τήν μεγίστην ήθικὴν καὶ πνευματικὴν πρόοδον τῶν τέκνων τῆς Ἀλιστράτης.* Την επόμενη μέρα, μετά την απόλυση της εκκλησίας, η Αλιστράτη έδινε τη μορφή πανηγυριού: ...*Παιδιά, νέοι, γέροντες συνεκεντρώθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, ἔχοντες δ' ἐπίκεφαλῆς τὴν μουσικὴν παρήλασαν διὰ ζητωκραυγῶν καὶ ἔθνικῶν ἁσμάτων διὰ μέσου τῆς κωμοπόλεως καταλήξαντες εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς ἀγορᾶς.* Εκεί, αμέσως το πλήθος έστησε χορὸ χορεύοντας το χορὸ του Ζαλόγγου τον οποίο ακολούθησαν ζητωκραυγές και χειροκροτήματα για τον Όμιλο «Τερψιχόρη» Σερρών. Στη συνέχεια, το ενθουσιώδες πλήθος ακολουθώντας, με τάξη, τους κεντρικότερους δρόμους της κωμόπολης έφτασε στην πλατεία της πάνω συνοικίας γνωστής ἄλλοτε ἐπὶ φιλοβουλγαρισμῶ, στήνωντας και πάλι χορὸ για μια περίπου ὥρα ἕως ὅτου το πλήθος διαλύθηκε προκειμένου να ξεκουραστούν τα μέλη της μουσικής ορχήστρας καθώς το απόγευμα θα επαναλαμβάνονταν και πάλι το θεατρικό δράμα το οποίο και πάλι προκάλεσε το ενδιαφέρον και τη συρροή των κατοίκων της Αλιστράτης. Για την επιτυχία όλων των εκδηλώσεων εργάστηκαν με ζήλο οι κοσμητορες του «Ομίλου Ερασιτεχνῶν Αλιστράτης» Δ. Νοττίδης, Δ. Αριτζής, Απ. Σόχαλης, Κ. Βογιατζής, Δ. Ζήσης, Α. Ζήσης, Κ. Στέφου. Την επόμενη μέρα ολόκληρη σχεδόν η κοινότητα της Αλιστράτης αποχαιρέτησε τους μαθητές της «Τερψιχόρης» μέχρι τη Μονή της Αγίας Κυριακῆς εκφράζοντας παράλληλα την ευχαρίστησή της με κατάλληλο για τη στιγμή λογύδριο το οποίο εκφώνησε ο μαθητής της Σχολῆς «Κωνσταντινίδη» της Θεσσαλονίκης Κωνσταντῖνος Βογιατζής¹².

Τα μέλη του «Ομίλου Ερασιτεχνῶν» της Αλιστράτης εξέφρασαν από τον τύπο της Θεσσαλονίκης της ευχαριστίες τους προς τα ευγενή και φιλοπάτριδα μέλη του μουσικού ομίλου Σερρών «Τερψιχόρη» τα οποία με τη συμμετοχή τους λάμπρυναν και στόλισαν την ευεργετική παράσταση της Αλιστράτης. Για την αγορά μάλιστα μουσικῶν οργάνων για τις ανάγκες της νεοσύστατης «Φιλαρμονικῆς Αρχιστράτης» δόθηκαν στην κωμόπολη, κατά σειρά, δύο θεατρικές παραστάσεις στις οποίες, και για τις μουσικές ανάγκες, έλαβαν μέρος, μετά από πρόσκληση, έντεκα μέλη της φιλαρμονικῆς της πόλης των Σερρών. Οι εισπράξεις από τις παραστάσεις αυτές προς όφελος της «Φιλαρμονικῆς» της Αλιστράτης ξεπέρασαν τις προσδοκίες των οργανωτῶν¹³.

12. «Εξ Αλιστράτης, 30 Δεκεμβρίου 1908», *Αλήθεια* 878/162 (Τετάρτη, 14.1.1909) 1.

13. «Ευεργετική Αρχιστράτης», *Αλήθεια* 878/162 (Τετάρτη 14.1.1909) 3.

Το Μάρτιο του 1909 ο άριστα καταρτισμένος, όπως αναφέρεται, Όμιλος των Ερασιτεχνών Αλιστράτης ανακοίνωσε ότι κατά την Ε΄ Κυριακή των Νηστειών, θα έδινε ευεργετική παράσταση στη Δράμα. Από την παραπάνω ανακοίνωση αντλούμε την πληροφορία ότι ο Όμιλος Ερασιτεχνών Αλιστράτης ονομαζόταν «Αριστοτέλης»¹⁴. Η ονομασία του Ομίλου καταγράφεται και την επόμενη χρονιά σε δημοσίευμα του «Φάρου της Θεσσαλονίκης». Τον Μάρτιο του 1910 έδωσε στην Αλιστράτη δύο παραστάσεις με το έργο του Χρ. Σαμαρτζίδα «Αρματωλοί και κλέφτες» και θα έδινε και πάλι ευεργετική παράσταση στη Δράμα την Ε΄ Κυριακή των Νηστειών¹⁵. Στην περιγραφή της Αλιστράτης, στο *Μακεδονικό Ημερολόγιο*, ο Λ. Βαρλαμίδης, ενώ αναφέρεται εκτενώς στην ιστορική Συντηρητική Αδελφότητα Αλιστράτης «Αμφίπολις» και στην ίδρυση από αυτήν δραματικού και μουσικού ομίλου δεν αναφέρει το όνομά του¹⁶.

Τα μεσάνυχτα της Παρασκευής, 17 Απριλίου 1909, φοβερή πυρκαγιά, με τις φλόγες να φτάνουν στον ουρανό, προκάλεσε πανικό στην Αλιστράτη. Γρήγορα διαδόθηκε από το κέντρο, την αγορά, σε ολόκληρη την κωμόπολη ότι καιγόταν το κτήριο του Οικοτροφείου¹⁷. Περίτρομοι οι κάτοικοι έτρεξαν να βοηθήσουν στην κατάσβεση της πυρκαγιάς και κυρίως να βοηθήσουν στη σωτηρία των περίπου εβδομήντα οικότροφων μαθητών που φιλοξενούνταν στο κτήριο και που οι περισσότεροι ήταν ορφανά αγωνιστών του Μακεδονικού Αγώνα. Ο άνεμος που έπνεε δυσκόλευε σημαντικά το έργο της κατάσβεσης απειλώντας τα διπλανά οικήματα αλλά και ολόκληρη την κωμόπολη με καταστροφή.

14. «Ευεργετική παράστασις “Αριστοτέλης”», *Νέα Αλήθεια* 923/207 (Κυριακή, 8.3.1909) 3.

15. Β. Τζανακάρης, *Το θέατρο, ο κινηματογράφος και οι παράξενες παραστάσεις στην «καλλίστην πόλιν» των Σερρών, από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έως το λυκόφως του 20^{ου}*, Σέρρας 2003, σ. 26.

16. Λ. Βαρλαμίδης, «Αλιστράτη. Συντηρητική Αδελφότης “Αμφίπολις” (Ιούνιος 1909)», *Μακεδονικό Ημερολόγιο* 4 (Εν Αθήναις, 1911) 183-184.

17. Στο Οικοτροφείο της Αλιστράτης αναφέρεται επίσης ο Γεώργιος Χατζηκυριακού (Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονίαν, Εν Αθήναις 1906, σ. 131): *Ἐν Ἀλιστράτῃ ἀπὸ τοῦ παρελθόντος ἔτους (1905) λειτουργεῖ καὶ οἰκοτροφεῖον τῆ φιλογενεῖ μερίμνῃ καὶ προστασίᾳ τοῦ Ἀρχιερέως Δράμας. Ἐν τῷ μητροπολιτικῷ οἰκήματι στεγάζονται καὶ διατρέφονται καὶ παιδαγωγοῦνται μαθηταὶ 50, τέκνα τῶ πλείστον ἀπορφανισθέντα ὑπὸ δολοφόνου Βουλγάρου χειρὸς. Τὰ τροφεία τῶν τροφίμων τούτων καταβάλλει πάνυ φιλοτιμῶς ἡ ἐν Ἀλιστράτῃ καλουμένη συντηρητικὴ ἀδελφότης «Ἀμφίπολις», ἥτις ἰδρυθεῖσα τὸ πρῶτον τῷ 1874, ἵν ἀντιδράσῃ κατὰ τῆς ἔκτοτε ἐπιβουλῆς τῶν σχισματικῶν καὶ ἀπρακτῆσασα ἐπὶ τινα ἔτη ἀνασυνέστη πρὸ 3 ἐτῶν (1903). Σημαντικὲς λεπτομέρειες γιὰ τὸ Οἰκοτροφεῖο τῆς Αλιστράτης βλέπε στὸ περισπούδαστο γιὰ τὴν κωμόπολιν ἔργο τοῦ Κων. Κοντοῦ, *Ἡ Αλιστράτη στὸ διάβα τῶν αἰῶνων*, Θεσσαλονίκη 2009, σσ. 427-441.*

Ο Διόδωρος Κάρατζης, Διευθυντής της Αστικής Σχολής και του Οικοτροφείου Αλιστράτης [*«Κυδωνιάτικη ζωή»*, Αιολικός Αστήρ 13 (Κυδωνίαι, 1.4.1912) 206].

Χάρη στις υπεράνθρωπες προσπάθειες όλων κατορθώθηκε η διάσωση των οικότροφων μαθητών. Η έλλειψη κατάλληλων μέσων πυρόσβεσης δεν βοήθησε στην κατάσβεση της πυρκαγιάς η οποία αναξωπυρώνονταν συνεχώς λόγω και του ανέμου κατακαίγοντας το δωμάτιο του διευθυντή αρχιμανδρίτη Διόδωρου Κάρατζη και τις αίθουσες των οικότροφων ενώ παράλληλα καιγόταν ολόκληρη η οροφή του κτηρίου. Η πυρκαγιά περιορίστηκε σε τρεις ώρες καταστρέφοντας ολόκληρη την οικοδομή του οικοτροφείου με ολόκληρο τον εξοπλισμό του, δηλαδή τα έπιπλα και τα ρούχα των οικότροφων μαθητών, οι οποίοι μπόρεσαν να σωθούν ...*ὅπως ἕκαστος κατά τήν ὥραν τῆς φωτιᾶς...* προκαλώντας σε όλους έντονη συγκίνηση καθώς ...*οὐδεῖς ἐκ τῶν ἐντός αὐτοῦ διεσώθη.* Στο κτήριο του οικοτροφείου το οποίο κατά τα προηγούμενα χρόνια, όταν οι μητροπολίτες Δράμας έδρευαν στην Αλιστράτη, λειτουργούσε ως Μητροπολιτικό Μέγαρο, υπήρχαν κώδικες μεγάλης αξίας οι οποίοι

καταστράφηκαν από την πυρκαγιά¹⁸. Κατά την ώρα της πυρκαγιάς ο διευθυντής του οικοτροφείου Διόδωρος Κάρατζης απουσίαζε για υποθέσεις του οικοτροφείου στην Προσοτσάνη. Από την πυρκαγιά κάηκαν η βιβλιοθήκη και όλα του τα ρούχα. Βλέποντας την τραγική κατάσταση των γυμνών και ανυπόδητων μαθητών οι κάτοικοι τους περιέθαλψαν στα σπίτια τους και *ὡς φιλόστοργοι πατέρες ἐφρόντισαν διὰ αὐτούς. Ἡ ἐπιδειχθεῖσα κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην φιλοπατρία καὶ ἀφοσίωσις χαρακτηρίζει ὑπὲρ πάντα λόγον κάλλιον τὸν πατριωτισμὸν ὅστις φλέγει τὰ στήθη τῶν χρηστῶν τέκνων τῆς ἑλληνικωτάτης Ἀλιστρούτης... Ἡ ζημία ἦν ἐπέστη ἡ κοινότης εἶνε βαρεία καὶ δυσεναπανόρθωτος.*

Στα μέσα Ιουνίου του 1909 και ημέρα Κυριακή, πραγματοποιήθηκαν, με μεγάλη συμμετοχή κόσμου, οι ετήσιες προφορικές εξετάσεις των μαθητών της Αστικής Σχολής και των μαθητριών του Παρθεναγωγείου της Αλιστρούτης¹⁹. Μετά τον αγιασμό ανήλθε στο βήμα ο διευθυντής της Αστικής Σχολής αρχιμανδρίτης Διόδωρος Κάρατζης²⁰ *ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε λόγον πλήρη ἑλληνοπρεπεστάτων ὑποθηκῶν* τον οποίο ακολούθησαν οι εξετάσεις, σε διάφορα μαθήματα, πρώτα των μαθητών και στη συνέχεια των μαθητριών από τη διευθύντρια του Παρθεναγωγείου Νίνα Χατζηαντωνίου τις οποίες ποίκιλλαν τραγούδια, ποιήματα και διάλογοι. Οι απαντήσεις των μαθητών και μαθητριών υπήρξαν εύστοχες αποδεικνύοντας ότι *τὸ διδάσκον προσωπικόν ἠργάσθη μετὰ ζήλου καὶ ἀποτελεσματικῶς*. Παράλληλα με τις εκδηλώσεις των εξετάσεων πραγματοποιούνταν και έκθεση εργόχειρων την οποία επισκέφθηκε σχεδόν το σύνολο των κατοίκων της κομόπολης που είχαν παρευρεθεί στις εξετάσεις. Όλοι θαύμασαν την ποικιλία των εργόχειρων και την καλλιτεχνική τους αξία τα οποία έγιναν με πρωτοβουλία των διδασκαλισσών Νίνας Χατζηαντωνίου και Μαριέττας Μέρτζιου οι οποίες και δέχτηκαν τα συγχαρητήρια του κόσμου. Οι προφορικές εξετάσεις ολοκληρώνονταν, το απόγευμα, με τις εξετάσεις στο μάθημα της γυμναστικής που

18. Α. Βαρλαμίδης, «Φοβερά πυρκαϊά εν Αλιστρούτη. Αποτέφρωση του οικοτροφείου. Αλιστρούτη 19 Απριλίου 1909», *Αλήθεια* 957/241 (Τρίτη 21.4.1909) 2. Για το Οικοτροφείο της Αλιστρούτης, βλ. Α. Βαρλαμίδης, «Αλιστρούτη. Το Οικοτροφείο (Ιούνιος 1909)», *Μακεδονικό Ημερολόγιο* 4 (Εν Αθήναις, 1911) 182. Το δημοσίευμα της *Αλήθειας* προηγείται του άρθρου στο *Μακεδονικό Ημερολόγιο* όπου υπάρχει εκτενής αναφορά στην κομόπολη και την φιλεκπαιδευτική δραστηριότητα σε αυτήν.

19. «Εξετάσεις σχολείων Αλιστρούτης», *Νέα Αλήθεια* 22 (Παρασκευή, 26.6.1909) 2.

20. Ο Διόδωρος Κάρατζης καταγόταν από την Προύσα και σπούδασε στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Το 1912 χειροτονήθηκε επίσκοπος Μοσχονησιών ενώ, από το 1913 έως το 1924, διατέλεσε επίσκοπος Καμπανίας και έως ο 1930 μητροπολίτης Καμπανίας, μετά την αναβάθμιση της επισκοπής σε μητρόπολη. Το 1930 μετατέθηκε στη μητρόπολη Σιανίου και Σιατιστής. Πέθανε στην Αθήνα το 1944. Ως επίσκοπος Καμπανίας διετέλεσε και τοποτηρητής της μητρόπολης Σερρών.

πραγματοποιούνταν στο χώρο του Γυμναστηρίου το οποίο γέμιζε ασφυκτικά από το πλήθος. Στις 4 μ.μ. οι μαθητές καθοδηγούμενοι από τον διδάσκαλο της Σχολής Λ. Βαρλαμίδη, σε παράταξη και με τους ήχους της φιλαρμονικής του αρτιστύστατου μουσικού ομίλου Αλιστράτης μπήκαν στο Γυμναστήριο υπό τα παταγώδη χειροκροτήματα του πλήθους. Οι μαθητές εκτέλεσαν διάφορα γυμνάσματα «μετά και άνευ κορυνών» καθώς και διάφορες σουηδικές ασκήσεις, ενώ μετά το τέλος μαθητές και μαθήτριες χόρεψαν τον χορό του Ζαλόγγου, προκαλώντας ...πανδαιμόνιον χειροκροτημάτων καί έπενφημιών έκ μέρους τών θεατών²¹.

Με την έναρξη σχεδόν του σχολικού έτους 1909-1910, ενδιαφέρον παρουσιάζει η πληροφορία πως ο διοικητής (καϊμακάμης) του καζά Ζηλιαχόβης (Ζίχνης) ζήτησε από τον διευθυντή του σχολείου της Αλιστράτης στατιστική των μαθητών του σχολείου και κατάσταση με τα μαθήματα που θα δίδασκε ο κάθε διδάσκων. Παράλληλα, ο διοικητής απαγόρευσε την εισαγωγή στο σχολείο βιβλίων τα οποία δεν θα είχαν την έγκριση της οθωμανικής κυβέρνησης επαναλαμβάνοντας έτσι, και παρά την μεταπολίτευση, πρακτικές του προηγούμενου απολυταρχικού καθεστώτος του Αβδούλ Χαμίτ Β΄. Ο διευθυντής του σχολείου παρέπεμψε τον διοικητή στο μητροπολίτη Δράμας, την προϊσταμένη του δηλαδή αρχή. Ο ίδιος διοικητής είχε ζητήσει τις προηγούμενες ημέρες τη μετάβαση όλου του διδακτικού προσωπικού των ελληνικών σχολείων της υποδιοίκησης (καζά) στη έδρα του στη Ζηλιάχοβα. Η απαίτηση αυτή του διοικητή θα έβαζε σε ταλαιπωρία και κινδύνους το διδακτικό προσωπικό και κυρίως τις δασκάλες οι οποίες θα υποχρεώνονταν να διανύσουν, από τα πιο απόμακρα χωριά, απόσταση έξι ή επτά ωρών με τα πόδια προκειμένου να ανταποκριθούν στο αίτημα του διοικητή²².

Στα τέλη του 1909, η κατάταξη, για πρώτη φορά, των χριστιανών νέων στρατεύσιμων της Αλιστράτης πραγματοποιήθηκε μέσα σε πανηγυρικό κλίμα. Η στράτευση όλων των μη μουσουλμάνων πολιτών ήταν στα προβλεπόμενα του νέου οθωμανικού συντάγματος. Οι στρατεύσιμοι, μετά τη συγκέντρωσή τους στο προαύλιο της σχολής και ενώπιον των πολυπληθών ομογενών που συγκεντρώθηκαν για να τους αποχαιρετίσουν και σε κλίμα εξαιρετικά συγκινησιακό, με στρατιωτική παράταξη και τραγούδια κατευθύνθηκαν, μέσω της αγοράς της κωμόπολης, για την έδρα της υποδιοίκησης, τη Ζηλιάχοβα. Όταν οι νεοσύλλεκτοι έφτασαν μπροστά από το Παρθεναγωγείο μια μαθήτρια απήγγειλε ποίημα με σκοπό να τους ενθαρρύνει. Ταυτόχρονα και έξω από την κωμόπολη υπήρχε πλήθος κόσμου που υποδέχτηκε τους στρατεύσιμους

21. «Εξετάσεις σχολείων Αλιστράτης», *Νέα Αλήθεια* 22 (Παρασκευή, 26.6.1909) 2.

22. Αβδηρος, «Εξ Αλιστράτης», *Αλήθεια* 116 (Σάββατο, 17.10.1909) 2.

με παρατεταμένες ζητωκραυγές ενώ παράλληλα αναμείχθηκε μαζί τους χορεύοντας παραδοσιακούς, εθνικούς όπως χαρακτηρίζονται, χορούς στους οποίους η χάρη και η λεβεντιά των νέων της Αλιστράτης απέσπασαν το θαυμασμό των Οθωμανών της Ζηλιάχοβας που θα τους συνόδευαν στην έδρα της υποδιοίκησης²³. Με τον τρόπο αυτό η Αλιστράτη αποχαιρέτησε τους νεοσύλλεκτους, στον οθωμανικό στρατό, κληρωτούς της σε μια πρωτόγνωρη εμπειρία που δεν υπήρχε στο παρελθόν, καθώς δεν στρατεύονταν οι μη μουσουλμάνοι.

Το Δεκέμβριο του 1909 αποφασίστηκε για τις ανάγκες της φιλαρμονικής της Αλιστράτης η πρόσληψη πεπειραμένου μουσικοδιδασκάλου προκειμένου να αναλάβει τη διεύθυνσή της. Για τη μισθοδοσία του συγκεντρώθηκε χρηματικό ποσό από τις συνδρομές των φιλοπρόδων, όπως χαρακτηρίζονται, Αλιστρατινών²⁴.

Οι παραπάνω πληροφορίες μας δίνουν μια δυναμική εικόνα της Αλιστράτης στα πρώτα χρόνια της οθωμανικής μεταπολίτευσης δείγμα του ενθουσιασμού και της προοπτικής για ένα καλύτερο μέλλον με το οποίο οι ελληνικές κοινότητες της Μακεδονίας αντιμετώπισαν την νέα κατάσταση.

ATHANASIOS G. IGNATIS

ALISTRATI AFTER THE OTTOMAN REVOLUTION
CHANGE IN 1908.
EDUCATIONAL ACTIVITY FROM WRITTEN SOURCES

Abstract

Alistrati, one of the most important spiritual and orthodox ecclesiastical semi-urban centers of Hellenism in Eastern Macedonia (today's Regional Unit of Serres), despite all historical and social adversities with neighboring Slav-speaking areas, has developed since the beginning of the last century (and especially after the ottoman revolution of the *Young Turks*-1908), a significant intellectual movement (mainly national), which fairly occupied repeatedly the greek Journalist Press (e.g. of Thessaloniki). In general, the multi-faceted intellectual movement of Alistrati includes: organization of Schools (e.g. Males' six-grade Gymnasium, four-grade Girls' School), theatrical activities ("Όμιλος τῶν Ἐρασιτεχνῶν"), and musical activities ("Τετραψυχόρη").

23. Αβδηρος, «Εν Αλιστράτη», *Αλήθεια* 162 (Παρασκευή 11.12.1909) 2.

24. Αβδηρος, «Εν Αλιστράτη», *Αλήθεια* 162 (Παρασκευή 11.12.1909) 2.